

באירועי רצח מעורבים רוצחים בעלי דחפים, פנטזיות, מאוויים ורצון
לנקמה « מי מסוגל לרצוח? » האם קיימות טיפולוגיות, שבהן ניתן
להיעזר, על מנת לנבא את הרוצח או את הרצח הבא ואולי למנוע אותו?
« האם זמינותם הקלה של כלי-הנשק מאפשרת את יציאתם של
"השדים מהבקבוק" או מזרזת אותם? » בעקבות רצח הילדים
בבית-הספר בניוטאון, ארצות-הברית

« ניצב-משנה (בדימוס) ד"ר סוזי בן ברוך »

האוניברסיטה העברית

רומז לפני

רצח הינו פשע של המתת אדם בידי הזולת, בכוונה תחילה. במרבית התרבויות והדתות נחשבת עבירה זו לפשע חמור, שהעונש עליו הינו מאסר עולם. בחלק מהמדינות העונש בגין רצח הינו מוות. למרות שאין מקרי רצח הזהים אחד לשני, ניתן להבחין במאפיינים דומים בין מקרי רצח מסוימים למקרי רצח אחרים. ניתן לסווג מקרי רצח לפי נושאים, ביניהם רצח סדרתי, רצח בשל כבוד המשפחה, חיסול עברייני, רצח על רקע רומנטי, ירי בבית-ספר ורצח נשים.

אבחנה נוספת הינה בין רוצח הפוגע ביחיד לרוצח הפוגע ברבים. בקרב רוצח רבים ניתן להבחין ברוצח המוני, ברוצח סדרתי וברוצח שרשרת. בזירת רצח ניתן להבחין בין רוצח מסודר, מאורגן ומתוכנן, שאינו משאיר סימנים או ראיות בזירת העבירה, לעומת רוצח מפוזר, המותיר "סימני דרך" בזירת העבירה ו"מקל" על החוקרים את מלאכת איתורו וזיהויו. כמו כן, ניתן להבחין בין רוצחים על רקע מטרות היעד שלהם ושיטת הביצוע. למרות המחקרים הרבים סביב סוגיית הירי בבתי-ספר, טרם נמצא פרופיל לרוצח כזה, בשל המשתנים הרבים והמנוגדים

בחמישה-עשר לרצחמבר אשתקד נכנס צעיר כבן עשרים לבית-ספר בעיירה ניוטאון שבמדינת קונטיקט, ארה"ב, שבו מלמדת אמו, ורצח ביריות אקדח עשרים וחמישה בני-אדם, ביניהם שמונה-עשרה ילדים. מותם של שנים נוספים נקבע מאוחר יותר בבית-החולים. גופתו של הרוצח נמצאה בשטח בית-הספר, לאחר שככל הנראה התאבד. בבית-הספר נמצאה תחמושת רבה, ולפי מומחי ירי בארצות-הברית, הדבר מוכיח, כי היורה תכנן את הרצח מראש. גופתה של אמו של הרוצח נמצאה סמוך לעיירה. נראה, כי רצח אותה טרם יציאתו לבית-הספר.

טבח אכזרי זה איננו הראשון שידעה ארצות-הברית בתקופה האחרונה. בחודש יולי אשתקד הגיע ג'יימס הולמס לבית-קולנוע ברנבר שבמדינת קולורדו, והחל לטבוח בצופים בסרט "באטמן". הוא רצח שנים-עשר בני-אדם. לפני חודשים אחדים הגיע אדם חמוש למרכז קניות במדינת בעיר מילוקי, ופתח באש לעבר העוברים ושבים. שלושה בני-אדם נהרגו וארבעה נפצעו.

הברית ארבעה מקרי ירי בבתי-ספר, בשנות ה-80' - תשעה מקרים, בשנות ה-90' - שלושים מקרים (מתוכם ארבעה באוניברסיטאות ובמכללות). בשנת 2000 אירעו 49 מקרים (מתוכם 17 באוניברסיטאות ובמכללות, בשנים 2010-2011 אירעו 16 מקרים, מהם ארבעה באוניברסיטאות ובמכללות. גם באירופה אירעו מקרים דומים. כך בגרמניה לבדה, רצח במרץ 2000 תלמיד בן 16 מורה והתאבד לאחר-מכן, באפריל 2002 רצח סטודנט בן 19 שבעה-עשר סטודנטים ושם קץ לחייו, ובשנת 2009 ירה צעיר בתלמידים ובמורים טרם התאבדותו.

של הרוצחים, שנבדקו לאורך השנים. גם כלי ניבוי לאירוע פוטנציאלי טרם נבנה, ועל כן, מניעתו של אירוע כזה היא בלתי אפשרית. עברייני זה לא מנסה להסתתר או להסתיר את מעשיו, ואיננו משקיע זמן בתכנון בריחתו לאחר מעשהו, כי הוא פועל במתכונת "תמות נפשי עם התלמידים". מחקר של המרכז הלאומי לחינוך בארה"ב מצביע על ירידה בשיעור מעורבותם של נערים בני 12-18 בעבירות גניבה ואלימות. זאת, לעומת נתונים, המצביעים על עלייה במספר מקרי הירי בבתי-ספר מאז שנות ה-60'. בשנות ה-70' אירעו בארצות-

היפוך מגמה

מאז שנת 1982 מתהפכת המגמה באשר לרוצחים במוסדות חינוך. אם עד שנה זו הרוצחים בבתי-ספר היו נערים שחורים שהחזיקו ברובים, ופגעו במטרה מסוימת בבתי-ספר באחת הערים, הרי שמאז, זירת אירועים אלה עברה גם לפרברים ולאזורים כפריים, הרוצחים הם, ברובם, לבנים, נושאים רובים אוטומטיים או חצי אוטומטיים, יורים לכל עבר ללא הבחנה, ופוגעים בקורבנות אקראיים. לרוצחים אלה אין מאפיינים ייחודיים, וממצאי מחקרים מעלים טיפוסים טראומטיים ופסיכויים. הרוצחים הטראומטיים סבלו בילדותם מהתעללות פיזית, מינית או רגשית, הוריהם אלימים, משתמשים בסמים או אלכוהוליסטים, ואחד מהם לפחות בעל עבר פלילי. נערים-רוצחים כאלה זכו לתמיכתו של חבר קרוב ואף לעידודו, כאשר העלו בפניו את רעיון ההרג בבית-הספר. הרוצחים הפסיכויים הם בנינים למשפחות נורמטיביות, ללא היסטוריה של התעללות כלשהי. הם הצעירים במשפחה ומוכשרים פחות מאחיהם הבוגרים, מראים סמפטומים של סכיזופרניה ומחוסרי מצפון. בבתיהם, הנשק היה חלק אינטגרלי מההוויה המשפחתית. בדרך-כלל, סוג זה

טיפולוגיה של רוצחים

"רוצח המונים" רוצח בבת אחת שלושה קורבנות ויותר באותו אזור גיאוגרפי. במרבית המקרים מדובר ב"רוצח משימתי", שבו הרוצח בוחר בקבוצת אנשים מסוימת בעלת מאפיינים ייחודיים, ותוך פגיעה בהם הוא עלול לפגוע בקורבנות אקראיים. "רוצח סדרתי" הוא פושע, המונע על-ידי דחף להגשמת פנטזיות מודחקות עד לביצוע הפשע. רוצח שכזה רצח שלושה אנשים או יותר, בפרקי זמן בין שלושה ימים עד חודש לאורך תקופה ארוכה יחסית, אפילו שנים. רוצח סדרתי ישתדל להסוות את פעילותו, להתחכם, ולהשקיע זמן רב בתכנון הפעולה ובהעלמת ראיות, העלולות לחשפו. "רוצח שרשרת" הוא רוצח, אשר פועל באימפולסיביות עצומה, המונעת מרחף או מבסיס תועלת כלשהי. הוא גורם למספר רב יחסית של קורבנות בפרק זמן קצר של שעות אחדות, ימים או שבועות. את קורבנותיו הוא בוחר באקראי, לא מוטרד מזיהויו, ולא עוסק בטשטוש זהותו.

את הרוצחים היחידים ניתן לסווג על-פי הרקע שלהם או המניע שלהם לרצח, ביניהם – רצח מתוך נקמה (רצח אנשי חוק יכול להתבצע ע"י אנשי עולם תחתון ולעתים כנקמה המרמזת על מי הבא בתור...), רצח מתוך מניע של הרחקת הקורבן לצמיתות (חיסולו של עד מדינה ימנע את עדותו הצפויה, ומישהו יזכה בזיכוי), רצח ספונטאני (הרוצח והקרבן מכירים, האירוע שהביא לעילת הרצח חסר חשיבות, התוקף ו/או הקורבן היו תחת השפעת אלכוהול, התוקף היה מעורב בעבר במקרי אלימות קודמים, הקורבן "האיץ" את הרצח ע"י אמירה או תנועת גוף שלא מצאה חן בעיני התוקף. רצח כזה מבוצע בנשק חם או במכשיר זמין אחר), רצח מתוך קנאה (בן-זוג דחוי, פגיעה במאהב/ת, רצח תוך כדי עבירה אחרת (עברייני מבצע שוד, ואגב ביצועו הופרע על ידי שומר או אדם אחר שעלול לזהותו. העברייני רוצח אותו על מנת שלא יחשף ויעצר), רצח פוליטי (המניע לרצח הוא פוליטי-אידיאולוגי. הרוצח חבר בקבוצה בעלת אינטרסים פוליטיים – חברתיים. הרצח מתוכנן בקפידה ומראש).

יש להביא בחשבון, שככל שירבו מקרי התעללות, הצקות והטרדות בבתי-הספר, תוך שילוב מאפיינים אישיותיים וריבויים של כלי-נשק זמינים, עלולה להגיע תופעת הירי בבתי-הספר גם לישראל

רצח בתוך המשפחה

רוב מקרי הרצח במשפחה מתרחשים בשל קנאה מינית או בשל רצון האישה להיפרד מהבעל האלים. הרוצח מכלה את זעמו בעשרות דקירות בקורבן, למרות שכבר מתה.

נשים רוצחות

נשים רוצחות, לעומת גברים רוצחים, נוטות לרצוח יותר אנשים שהן מכירות. המניע לרצח - רגשי יותר. מקום הרצח - באזור הבית. שיטת הרצח - אלגנטית יותר מאשר אצל גברים. כלי הרצח - פאסיבי יותר מאשר אצל הגברים (הרעלה, למשל).

אקדחו של אביו (ללא ידיעתו של אביו), כי רצה "לסגור חשבון" עם תלמיד שהתעלל בו. לפני כשנתיים התאבד נער בן 14 כתוצאה מהתעללות של חבריו בפייסבוק. יש להביא בחשבון, שככל שירבו מקרי התעללות, הצקות והטרדות בבית-הספר (המתקשרים עם נטייה לאובדנות של הפוגע, של הנפגע ושל הצופה מהצד), בשילוב מאפיינים אישיותיים וריבויים כלי נשק זמינים, עלולה להגיע תופעת הירי בבית-הספר גם לישראל.

הערה - רשימת המקורות, שעליהם מתבסס מאמר זה, מצויה במערכת.

זירת אירועי רצח בבית-ספר

עברה גם לפרברים ולאזורים כפריים. הרוצחים הם, ברובם, לבנים, נושאים רובים אוטומטיים או חצי אוטומטיים, יורים לכל עבר ללא הבחנה, ופוגעים בקורבנות אקראיים

של רוצחים מתכננים את הרצח, וגוררים עמם שותפים לביצועו. מדו"ח המרכז לבקרת ולמניעת מחלות בארצות-הברית עולה, כי לפחות מחצית מהרוצחים מתכננים את הרצח ומספקים רמזים מוקדמים לתכנון זה.

בישראל של שנות ה-2000 מצאו חוקרים קשר חיובי בין התעללות של חברים (קבוצת השווים) לקורבנות ולהתאבדויות. לפני כחמש שנים הגיע נער לבית-הספר שבו למד כשברשותו